

Vrede aan alle mensen van goede wil (1992)

Sieth Delhaas

Werkgroep Vrouw, Geloof en Leven, Roermond, 17 december 1992 (kerstviering)

Deze kerstwens roept beelden bij me op. Ik loop door de staten New Mexico, Arizona, Nevada. Ik loop langs tweebaans- of vierbaanswegen, net buiten de witte strepen op het asfalt. Dat is eigenlijk verboden, maar lopen in de berm, ongelijk, vol kuilen en stenen, vol met weggegooide drankflessen en plastic, is ook geen pretje. Dus ik riskeer een bekeuring. We lopen daar om gezien te worden. En gezien worden, wil zeggen, dat alleen automobilisten je zien.

We willen, dat de mensen in die auto's zich afvragen waarom we daar lopen; dat ze stoppen misschien; dat ze als ze over ons gehoord hebben op radio of tv, zich ons herinneren, of dat ze zich ons herinneren als ze vanavond via de media over ons horen of ons zien.

De meesten van ons zwaaien bij elke auto. Op sommige highways hoef je je arm dan niet zo vaak op te heffen.

Op andere is dat bijna onafgebroken. Sommige pelgrims worden niet moe hun hand te heffen en te groeten. Soms komt er een groet terug; een V-teken een enkele keer. Heel vaak wordt er niet gereageerd.

Toen ik op 1 augustus 1992 aan mijn pelgrimage begon in Albuquerque in New Mexico, begon ik ook te zwaaien. Ik was nog tamelijk onbevangen. Maar al lopend wordt je gevoelig voor situaties en verhoudingen. Ik leerde dat maar weinig mensen van ons af wisten. Dat weinig mensen in de Verenigde Staten weten wat er in hun land gebeurt. Dat weinig mensen bereid zijn, zich daarvan op de hoogte te stellen. Ik leerde vooral de vreselijke dingen die in de Verenigde Staten gebeuren: met mensen, maar ook met de rest van de natuur: de lucht, het water, de aarde en dat het vuur bijna nooit meer een schoon vuur is.

Ik hield op met zwaaien en hand op steken. Ik leerde onderscheid te maken. Kwaad te worden op de Amerikanen en Amerikaanse Indianen die me in hun auto's voorbij suisden. Me in hun stofwolken hulden of me verrasten met een plens van de plas waar ze doorheen reden. Ik ging al lopend inzien, dat ik daar niet wilde lopen met een *open heart* zoals op één van onze spandoeken geschilderd stond. Ik vond, zeker naarmate ik meer last kreeg van de hitte en ik ging beseffen hoe lang 75 dagen lopen wel is, dat ik daar liep omdat die lui daar in die auto's te bedonderd waren om zelf te doen wat ze moesten doen. Dat ik daar lopend aandacht liep te vragen voor wantoestanden waar deze mensen zelf aan meewerkten of deze op z'n minst kritiekloos lieten gebeuren. Ik zwaaide na enkele weken alleen nog maar naar degenen die zelf zwaaiden. Daaruit kon ik tenminste een glimp van begrip en solidariteit opmaken.

Zoiets vind ik ook van de kerstwens die we vandaag als thema hebben: vrede aan alle mensen van goede wil.

Ik krijg daar onmiddellijk vragen bij:

- Welke vrede bedoel je eigenlijk?
- Waarom die beperking van goede wil?
- Waarom geen vrede aan alle mensen?
- Wat versta je onder goede wil?
- Is dat begrip goede wil niet al te toedekkend en gemakkelijk vooral?

Ik kom dan op een ander voorbeeld van mijn reis. Eén van de pelgrims had me uitgenodigd om na 12 oktober nog mee te gaan naar een Nederlandse goede bekende van hem, die enkele jaren geleden naar de Verenigde Staten was geëmigreerd en in de buurt van Denver woonde. Ik gaf er de voorkeur aan om naar Nederland terug te keren. Hij reed in anderhalve dag ruim dertienhonderd kilometer om zijn goede vriend en gezin te bezoeken. De pelgrim was vol van wat hij had ervaren gedurende de pelgrimage. Vooral de contacten met de Indianen gedurende de laatste twee weken en onze ervaringen van ons verblijf van vier dagen vlak voor de ingang van de Nevada testside: geconfronteerd met het geweld van veel militairen en CIA, boven ons ronkende helikopters, kortom de hele intimidatie van een met alle geweldsmiddelen uitgerust leger, tegenover een groep vredespelgrims die niets anders hebben dan hun benen, hun water, brood en hun tenten.

Van zulke ervaringen ben je vol. Het ontroert en vervult je hart. Zo kwam deze pelgrim bij zijn goede vrienden na 1300 km. De aardige familie was in de States een grote ranch begonnen. Zoals bij ons de kippen- en varkensfokkerijen soms de duizendtallen halen, zo haalden zijn koeien deze cijfers. Hij produceerde ze voor de wereldwijde Mac Donald-burgers. Afgezien van het productiedoel, zijn het bedrijven die kilometers in de omtrek de bodem vervuilen. Een nacht doorbrengen op zo'n ranch voel je letterlijk aan je lijf als je zo intens gesteld bent op en gevoelig bent voor wat er met de natuur gebeurt onder het geweld van mens en materialisme.

Hij kwam in gesprek en vertelde enthousiast over de pelgrimage, de indrukken, de Indianen, de vermaledijde kernproeven. Maar hij sprak tegen een muur. Zijn woorden ketsten af op de vooringenomenheid van deze besmette emigranten. Ze wuifden veel weg: vooral de ernst van wat er met de Indianen gebeurt. En dat van die kernproeven viel ook wel mee en die waren nu eenmaal nodig.

Terug in Nederland vroeg ik hem, met deze kerstwens voor ogen: zou je deze mensen van goede wil kunnen noemen?

‘Ja’, aarzelde hij, ‘het waren toen ze hier woonden aardige mensen. Nu eigenlijk nog en zo gastvrij. Maar ze weten absoluut niet wat er gaande is in de wereld.’

Van goede wil?

Tijdens de voordagen van het Sinterklaasfeest moesten we – maar misschien is het niet iedereen opgevallen – constateren, dat niet Sinterklaas halverwege november zijn intrede deed, nee overall verschenen kerstballen en -sterren en, tot menig menselijke verbijstering, ook de kerstman.

Nu heb ik nooit iets met de kerstman gehad. Ik heb hem van kindsbeen af gezien als de concurrent van het kind Jezus. Het mannetje dat kerstcadeautjes bracht, waardoor de arme Jezus helemaal over het hoofd werd gezien. Daarom vierden wij geen Kerst met cadeaus zoals

ze in Duitsland deden, maar gewoon kerstfeest om de geboorte met het kind, met decent sparren groen.

Die vroege kerstmannen-presentatie heeft verontrust commentaar opgeleverd. Ik noteerde uit de mond van Cor Galis van de VPRO de vrijdag voor Kerst een verontwaardigd: dat het Germano-Amerikaanse misbaksel met zijn bolle appelwangetjes, de waardige ascetische bisschop van Mira had verdrongen. Hij vond dat een achteruitgang van het opvoedende element van de sint, naar kopen en consumeren van het bolle appelwangengeval. Zelfs het NRC-handelsblad, toch vaak als spreekbuis gezien van kopend en consumerend Nederland, schrijft: 'Ik word er treurig van. Daar zal je een schitterend feest hebben als natie. Een feest om u tegen te zeggen, met een ware rijkdom aan eten en drinken, met een eenvoudige maar sterke verkleedpartij, grappen, gedichten, surprises, een springlevende liederenschat van indrukwekkende omvang – en dat zullen we nu eens met z'n allen om zeep gaan helpen voor een zouteloze, smakeloze, patselige, puur commercieel geïnspireerde import van uitgerekend dat (innerlijk) door en door bleke en voze, tweedimensionale, plastic 'karakter', die dan nu via een u-bocht en de Bijenkorf en een stomme stichting druk bezig is zich aaneen te smelten met die roodgroene pias: Santa Claus. Hoe heeft dat zover kunnen komen? En moeten we dat nu maar lijdelijk aanzien?' aldus de NRC.

Toen ik vorige week om half negen 's avonds naar huis fietste van het station en onderweg de huiskamers binnenkeek, was er bijna geen huis waar niet al een kerstboom, geheel opgetuigd stond te branden. En niet alleen de kerstboom, ook de rode ballen, de elektrische kaarsen waren al voor de ramen.

Wat is dat voor een ontwikkeling? Is deze buitenproportionele feestvreugde een nevenverschijnsel van het buitenproportionele consumeergedrag dat onze westerse landen in zijn tentakels houdt gevangen?

Evenals bij het zomaar laten schieten van een prachtig volksfeest, dat Sinterklaas toch is en dat dateert van waarschijnlijk de late Middeleeuwen en dat – volgens de encyclopedie – vooral in Nederland door de kinderen met grote vreugde wordt gevierd, lijkt het alsof ook de betekenis van kerstfeest is teruggebracht tot een boom in huis, liefst elk jaar met een modekleur aan ballen en linten opgedoft, en heel veel boodschappen.

De overdenking die ik zondag jl. moest houden in een parochiekerk in Den Bosch ter gelegenheid van *zondag solidaridad* ging over de tekst uit Jesaja: 'de woestijn zal bloeien en de steppe zal juichen.' Bij die tekst heb ik opgemerkt: wij zitten nog halverwege Advent. En Advent betekent: opgaan uit het duister naar het licht. Ik heb het gevoel dat al die mensen, die zich nu al helemaal in de kerstversiering zetten, vooruitgrijpen op iets, waar ze nog geen recht op hebben: op de bloeiende woestijn, die pas gezien kan worden als je ook de dorheid en de verlatenheid van de woestijn hebt ervaren.

Zo ziet onze cultuur eruit. Het lijkt wel alsof het invoelingsvermogen, de betekenis van de dingen, totaal uit onze cultuur, uit onze samenleving, ja, uit onszelf is verdwenen.

Wat heeft dit nu met 500 jaar Columbus te maken?

Ik mag hier vandaag de lezing houden omdat ik gedurende tweeëneenhalve maand heb meegelopen met de European Peace Pilgrimage. Een tocht dwars door de Verenigde Staten Van Amerika, begonnen op 16 februari aan de westkust en die 12 oktober, de dag, die de Europese Amerikanen Columbusdag noemen, is geëindigd.

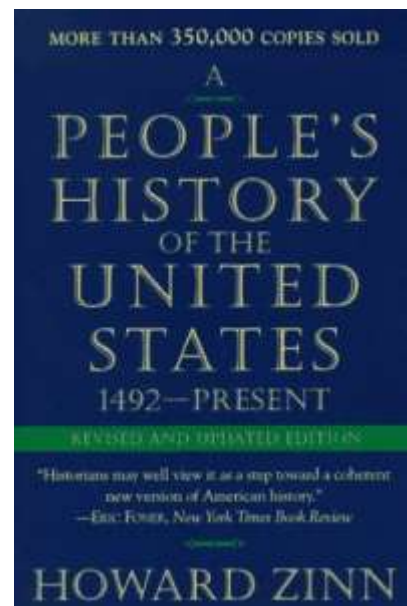
Die tocht was gericht tegen de voortgaande kernexplosies in de Nevada-woestijn, grond die al sinds eeuwen toebehoort aan de western Shoshones, een Indiaans volk, dat niet alleen lijdt onder dit wapengeweld, maar ook de gevolgen daarvan draagt in allerlei ziekten en misvormingen van volwassenen en kinderen.

Voordat ik naar de Verenigde Staten vertrok heb ik me ingelezen in de problematiek van een natie als de Verenigde Staten, die gevormd is uit emigranten, mensen die om allerlei redenen sinds het begin van de zestiende eeuw uit Duitsland, uit Engeland, uit Nederland en later ook vanuit andere Europese landen naar dat continent zijn vertrokken en daar een nieuw leven hebben opgebouwd.

Ik heb daarbij gebruik gemaakt van een boek van een Amerikaanse historicus¹, die nu eens niet de geschiedenis vertelt vanuit de blik van de heersers en belanghebbers, maar vanuit die groepen, die niet gedeeld hebben in de successtory van de Verenigde Staten. Groepen op wier lijven en levens deze successtory werd opgebouwd.

Ik moet zeggen, dat ik al lezend, tijdens de maanden voor mijn vertrek en ook tijdens mijn tocht, in de uren in mijn tent, van die verhalen diep ellendig ben geworden. En ik overdrijf niet, als ik zeg, dat ik de eerste drie weken, geconfronteerd met de Verenigde Staten-realiteit daar 's nachts nauwelijks van geslapen heb. Het leek alsof in mijn hoofd de twee culturen van witte Europese Amerikanen en de van oudsher daar wonende volken, de Indianen, alsof die beiden in mijn hoofd botsten. Pas door een ontmoeting met een Indiaanse sundancer en het mogen meedoen aan een indiaans sweatlodge in Flagstaff, ben ik daarvan genezen en werd ik van deze vreselijke last bevrijd. Hierop kan ik nu niet verder ingaan.

Behalve het geschiedenisboek van de Amerikaan, heb ik een aantal boeken gelezen van Indiaanse vrouwen en mannen; hoe zij over het verleden vertellen, hoe hun volken ervoor staan, hoe zij hun toekomst zien. Deze verhalen lezen is leren kijken door de ogen van niet alleen mensen uit een andere cultuur, maar leren kijken naar mezelf; naar mijn verleden, naar mijn manier van leven, naar alles wat mijn geschiedenis, mijn cultuur aanricht op deze planeet en met alles wat binnen het bereik ligt van deze planeet, en dan bedoel ik de lucht.

¹ Zinn, Howard, *A people's history of the United States* (New York 1980)

En wie zal zeggen wat wij al niet voor schade hebben aangericht op de andere planeten die we met onze ruimtevaartuigen hebben bereikt.

Leren kijken naar jezelf door hun ogen betekent: in ontzetting raken over wat onze manier van leven betekent voor andere – niet tot de rijke westerse cultuur behorende volken. Ik zou u willen aanbevelen om het eerstkomende jaar eens alleen maar boeken te lezen van vooral vrouwen uit andere culturen: Indiaanse, Arabische, Aziatische, Aboriginal en Afrikaanse vrouwen.

Toen ik naar de Verenigde Staten vertrok had ik voor mezelf een vraag geformuleerd waarmee ik daar bezig wilde zijn. Waarop ik een antwoord wilde vinden. Maar waarmee ik, eenmaal terug in Nederland, verder wilde gaan. Ook mijn spreken hier is daarvan een deel. Die vraag luidt als volgt:

- *wat is er fout in/aan onze cultuur en/of godsdienst dat Europeanen, komend vanuit die cultuur/godsdienst zulke moordpartijen aanrichten, roven en onderdrukken als zij deden en doen onder – in dit geval – de inheemse bevolking van het Amerikaanse continent?*

Die vraag houdt me ook bezig omdat op ons continent en elders in de wereld – denk nog even terug aan de Golfoorlog in januari/februari 1991 – die vernietigende krachten doorgaan. Tegelijkertijd zie je, dat wat Europeanen vanuit hun cultuur naar het Amerikaanse continent overbrachten – ondernemingslust, godsdienst, mensvisie, hebzucht, etc. – in verhevigde mate bij ons terugkomt. Het meest onschuldige voorbeeld is de kerstman. Het meest nachtmerrie-achtige voorbeeld is kernbommen en kernenergie. En het wordt ons alles gepresenteerd, alsof het goed is voor ons, en heilzaam.

Ik zei dat wat er vroeger gebeurde aan moorddadigs, nu op precies dezelfde wijze doorgaat. Ik wil twee voorbeelden noemen uit een onafgebroken reeks:

In 1763 dreef de Engelse generaal Jeffrey Amhurst, commandant van Fort Pitts, handel met enkele Indiaanse leiders. Het was hem de afgelopen jaren niet gelukt de Indianen zijn wil op te leggen om hun land in bezit te krijgen en hen te verdrijven. Om toch zijn zin te krijgen verkocht hij hen vanuit zijn fort dekens, die afkomstig waren uit een hospitaal waar Engelse pokkenpatiënten waren behandeld. Onder de Indianen brak een epidemie uit, die talloze Indianen het leven kostte.

Wij hebben zo vaak het idee, dat toen de Europese kolonisten in de zestiende eeuw begonnen naar de VS te emigreren, dat dat land praktisch leeg was, maar laten we ons niet vergissen: in wat nu Noord-Amerika is, woonden 18 miljoen Indianen en in Zuid-Amerika 22 miljoen. Deze miljoenen zijn voor het overgrote deel eenvoudig uitgemoord door de landhonger van de Europeanen.

Een hedendaags voorbeeld, om te laten zien dat het gerichte uitmoorden door de Amerikaanse overheid doorgaat:

In 1947 begonnen enkele grote Amerikaanse maatschappijen, in opdracht van de overheid van de Verenigde Staten, uraniummijnen te exploiteren in het Noorden van het Navajo-reservaat. Het erts was bestemd voor de aanmaak van kernbommen. De Navajo's, die in deze mijn

gingen werken, wisten niets af van het stralingsgevaar waarin ze verkeerden. Ze waren ongeschoold en niemand, noch de overheid, noch de mensen van de maatschappijen, vonden het nodig hen in te lichten of hen beschermende kleding te laten dragen.

In de loop van de tijd kregen alle mijnwerkers – niemand uitgezonderd – kanker of andere ernstige afwijkingen. Intussen zijn driehonderd mijnwerkers overleden. Begin 1970 is door de Navajo's een comité opgericht om van de overheid financiële schadevergoeding te krijgen voor de nog in leven zijnde mijnwerkers en voor de weduwen van de overledenen. Maar de Navajo's beschikken niet over bewijzen. Nu moeten zij via ziekenhuizen en artsverklaringen – met alle tegenwerking van dien – papieren zien te krijgen welke ziekteverschijnselen ze destijds vertoonden.

Na 20 jaar zwoegen met kleine beetjes geld, bijeengebracht met de opbrengst van sporttoernooien, heeft in oktober 1990 de regering in Washington een compensatie-akte ondertekend, dat, wanneer er voldoende bewijzen zijn, de slachtoffers een vergoeding krijgen van \$ 100.000.

Intussen, twee jaar later, zijn er aan vier weduwen/slachtoffers claims uitbetaald, terwijl er al honderden mijnwerkers zijn overleden. De anderen moeten stukje bij beetje de bewijzen bij elkaar zoeken.

Nu er meer bekendheid komt onder de Indianen over het stralingsgevaar, snappen ze ook waarom hun kinderen vanaf het begin van de jaren vijftig op onverklaarbare wijze vlak na hun geboorte overleden of mismaakt werden geboren.

Dat is het verhaal van de Navajo's. Maar hetzelfde heb ik gehoord bij de Lakota-Indianen, waar in het begin van de jaren tachtig de grootste uraniummijn ter wereld door de firma Kerr Mc. Gee werd achtergelaten toen de uraniumprijzen plotseling zakten. En langs de kleine Coloradorivier liggen, over een afstand van 100 mijl, 98 open uraniummijnen, waar het afval open en bloot ligt, en waaruit de straling schade aanricht aan alles wat leeft, en in de rivier en het grondwater lekt.

De maatschappijen gaan vrijuit, want zij werken in opdracht van de overheid. De overheid zegt dat zij geen geld heeft om de mijnen af te dichten, laat staan de slachtoffers schadevergoeding te geven, of de besmette grond schoon te maken.

Deze verhalen uit de mond van de slachtoffers zelf te horen is zo verbijsterend, dat de last die je als pelgrim meedraagt bijna ondraaglijk wordt.

Je kunt natuurlijk zeggen: wat verschrikkelijk die Amerikanen. Maar zo eenvoudig is het niet. De realiteit is ernstiger. Met dit uranium zijn de kernbommen geproduceerd waarmee ook wij Nederlanders ons hebben laten beschermen vanaf het begin van de Koude Oorlog. De vrede die wij de laatste veertig jaar hebben gekend, hebben we te danken aan het feit – dat zeggen we toch altijd en dat was ook het argument van de politici – dat we de Russen, de communisten op afstand konden houden door de dreiging met deze wapens.

In feite is het zo, dat onze veiligheid, onze gewapende

vrede is betaald met de verminking, de kanker en de dood van honderdduizenden Indianen. Want door de landpolitiek van de Verenigde Staten ligt het uranium juist in die armzalige gebieden, die de overheid tijdens de vorige eeuw aan de Indiaanse volken heeft toegewezen.

U begrijpt wel, dat het bovenstaande voorbeeld er slechts één is uit vele. De Amerikaanse overheid voert een barbaars beleid tegen de Indianen. Echter, ik acht de blanke bevolking mee schuldig omdat zij slecht geïnformeerd is en genoeg neemt met walgelijk ondermaatse televisie- en kranteninformatie.

Ik wil terug naar mijn uitgangsvraag, namelijk: wat is er met onze cultuur/godsdienst aan de hand, dat op basis van onze West-Europese ideeën dit geweld wortel kon schieten in de Verenigde Staten?

Ik heb voor een verklaring gezocht in een onderzoek naar de wortels van het ontstaan van onze Europese industriële samenlevingen. En daarbij vooral gekeken naar de mentaal-culturele kant. De kant dus van de dénkwijze die wij in Europa hebben ontwikkeld.

Burgerlijk kapitalisme

Er is een burgerlijk-kapitalistische mentaliteit nodig om een samenleving als die waarin wij nu leven, te doen ontstaan. Daarvoor is een levenshouding nodig die bestaat uit de volgende drie elementen:

- een allesdoordringend individualisme.
- individuele prestaties zijn het belangrijkste.

Dit individualisme is begonnen ongeveer vanaf 1500. Men verliet toen de middeleeuwse ordo-gedachte. Dat betekent, dat elk mens zijn/haar door God voorbeschikte plaats had.

- een wettig ondersteund bezitsindividualisme.

De eigenaar van geld of goed heeft de absolute beschikkingsmacht over dat eigendom. Noch de kerk, noch een wereldlijke overheid kan hem/haar verplichtingen ten opzicht van dit bezit opleggen. Daardoor gaan andere bezitsrelaties, bijvoorbeeld familiebezit, dorpsgemeenschappen of andere vormen van gemeenschap, verloren.

Relaties tussen mens en wereld – de aarde en de kosmos – tussen mens en medemens, worden vanaf circa 1500 beoordeeld vanuit het economisch belang of voordeel. Daarbij gaat het element tijd een belangrijke rol spelen. Tijd is niet meer oneindig, zoals in de middeleeuwen, maar tijd wordt geld en schaars. Arbeid wordt, in plaats van een straf op de zonde – zie het paradijsverhaal – een middel om zowel aards geluk te krijgen en hemelse zaligheid ermee te verdienen. Rijkdom, in de vorm van grond, veranderde in investeerbaar kapitaal.

De medemens veranderde in dit economisch systeem van schepsel Gods en naaste, in koopwaar op een arbeidsmarkt. De maatschappij wordt een systeem waarin berekenend denken een voorwaarde wordt. Een voorbeeld is dat koopkracht tegenwoordig het argument is waaraan alles wordt gemeten.

Dit denken in individualisme, bezit en systeem heeft twee bronnen:

- de renaissance en de verlichting;
- het christendom en vooral de rol van het Calvinisme daarin.

De Renaissance en de Verlichting zijn twee grote vernieuwingsbewegingen, die beide terugrijpen op het Griekse denken dat al voor onze jaartelling ontstond.

De Renaissance veroverde de Europese samenleving rond de 14^e en 15^e eeuw. Deze tast de gevestigde autoritaire orde van de Middeleeuwen aan, waarbij het individu aan Gods almacht en aan de kerkelijke en traditionele invloeden wordt ontrukkt.

De Verlichting in de 18e eeuw denkt de wereld aan wetten te kunnen onderwerpen en deze op die manier te beheersen. De God, die, naar de gangbare theologische ideeën, naar eigen willekeur in zijn schepping ingrijpt, moet plaats maken voor de God, die de schepping zo heeft ingericht dat deze zonder zijn bemoeienis kon verder draaien. Dit systeemdenken van de Verlichting breidt zich uit naar alle terreinen van het leven. Ook naar de economie.

De tweede bron van het burgerlijk kapitalistisch denken is het Christendom en vooral het Calvinisme. Blevende Verlichting en Renaissance nog beperkt tot een betrekkelijk kleine elite, het Calvinisme werd aangehangen door een grote massa, die een diepe mentaliteitsverandering onderging.

Ik zeg het nu even in simpele woorden om het niet droog te maken: het Christendom wil de wereld beheersen, want een mens is een werktuig van God ter vervolmaking van zijn schepping. Vooral de Calvinisten kregen een andere visie op arbeid dan binnen het katholicisme. Spaarzaamheid werd een grotere deugd dan caritas.

Rijkdom was een gevaar voor het zielenheil, maar ook een uitdaging tot goed rentmeesterschap. Dit leidde tot een verzakelijking van het wereldbeeld en een op voordeel gerichte verhouding tot de medemens. Bij de katholieken heeft het nog tot het eind van de 19^e eeuw geduurd voordat ze dit wereldbeeld overnamen.

Interessant is dat dit kapitalisme vooral opdook in Nederland en Engeland en dat vooral uit deze landen veel strenge Puriteinen en Calvinisten om allerlei redenen – vaak omdat ze om hun geloof vervolgd werden – naar de Verenigde Staten vertrokken. Naast de militairen, de gelukzoekers, de pelsjagers en de landloze boeren, zijn het tegelijkertijd Christenen die de basis legden voor de huidige Verenigde Staten

Waarom vertel ik dit hele verhaal? Om te laten zien dat de wortels van het kapitalistische kwaad door allerlei uitwassen in dit Europa ontstonden en als het ware uitvergroot in de Verenigde Staten het intense kwaad er van laten zien. In veel erger mate dan wij het in onze eigen samenleving herkennen. Misschien, want ook wij herkennen meer en meer de gevolgen van deze economie. En dan denk ik aan de rampzalige ontwikkelingen rondom het milieu. De Indianen zeggen eenvoudig: de aarde is stervende.

Ik geef toe, dat het een weinig opwekkend verhaal van eeuwen is waarin onze cultuur, nee, onze hele wereld lijkt vast te lopen. Toch ben ik niet helemaal moedeloos uit de Verenigde Staten teruggekomen. En dat heeft een aantal oorzaken.

In de eerste plaats hebben de Indianen mij geleerd te relativiseren. Wij denken dat de mens het allerbelangrijkste is. Dat kan ook niet anders nadat we gehoord hebben van de ontwikkelingen van het denken van de mens. De Indianen echter stellen zichzelf op één lijn met de omringende natuur. Ik ben hetzelfde waard als een plant, als een dier, als een rots. Als je dat goed beseft dan bedenk je je tien keer voordat je een plant uitrukt of een bloem plukt of op een dier trapt.

Uit dit denken over de plaats van de mens in het geheel, komt voort, dat, als mensen de aarde doden en al het omringende doden, de mens met hen zal sterven. En omdat de mens de dader is en – vergeleken met de dieren en planten – nog maar heel kort op deze aarde woont, zal de mens als eerste uitsterven. Dat is erg, zeggen de Indianen, maar zij hebben zichzelf omgebracht. De aarde zal zich daarna weer van de mens herstellen.

‘We have to continue’, zei de geestelijk leider van de Western Shoshone tegen ons op 12 oktober: wij moeten doorgaan. Dat betekent, niet moedeloos worden. Een grote groep Indianen heeft met hun rituelen en hun geloof in de Grote Geest, in God, deze 500 jaar van onderdrukking kunnen overleven. De geestelijk leider heeft ons aangespoord niet op te houden met bidden. Elk op onze eigen manier, want we hebben dezelfde God.

Het derde punt dat mij hoop heeft gegeven is niet in de eerste plaats wat ik en met mij vele anderen, hier in Europa kunnen veranderen. Wat mij hoop geeft, is dat veel Indianen terugkeren naar hun oude waarden en die verbinden met hedendaagse ontwikkelingen. Zij hebben ons bovendien gevraagd, dat wat wij van hen hebben gehoord, te vertellen in ons eigen land.

Dat is natuurlijk veel meer dan ik in dit uur kan vertellen. Maar ik zou dit verhaal een uitnodiging willen laten zijn aan u om u te verdiepen in dat wat de inheemse volken ons te leren hebben, namelijk om een andere wereld te creëren.

Die andere wereld ziet er, denk ik, anders uit dan de kerken in Nederland en wijzelf misschien, in het Conciliair Proces proberen te doen. Ik heb het gevoel, dat dat wat rommelen in de marge blijft. Naar wat ik van de Indianen heb geleerd, gaat het om een totale omkering van ons denken. Ik heb het geproefd in hun uitingen van hun spiritualiteit, die bij mij emotionele lagen hebben aangeboord, die ik voordien niet kende. Ik heb het vermoeden, nee, ik weet het zeker, dat onze westerse manier van leven, mij de mogelijkheid heeft ontnomen te weten te komen wie ik zelf ben. Mij de mogelijkheid heeft ontnomen te weten wie God is. En ik heb het vermoeden, dat de Indianen, die ik heb ontmoet, meer kennis over die scheppende kracht hebben dan ik.

Mensen van goede wil

Mensen van goede wil: zijn zij het die dit alles onder ogen willen zien?

Feministische theologie, waarmee we nu ruim vijftien jaar bezig zijn, is een vorm van cultuurkritiek, zeggen we. Dat is een groot woord. Toch zien wij onszelf als vrouwen die bezig zijn met feministische theologie.

Daarom durf ik het aan, deze vraag aan u voor te leggen: wat denkt u, dat vrouwen kunnen doen om die totale omkering in het westerse denken vorm te geven?

En voor de dagen die komen: vrede aan alle vrouwen van goede wil!

